

УДК 342.9 (477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.1.86>

## ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

**Світличний О.П.,**  
*доктор юридичних наук, професор,  
професор кафедри цивільного та господарського права,  
Національного університету біоресурсів і природокористування України  
ORCID: 0000-0003-0485-3804*

**Голодник Ю.А.,**  
*кандидат юридичних наук,  
доцент кафедри кримінальної юстиції  
Державного податкового університету України  
ORCID: 0009-0000-8051-1473*

**Світличний О.П., Голодник Ю.А. Шляхи удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України.**

Підкреслено, що вітчизняні правоохоронні органи займають центральне місце в здійсненні правоохоронної діяльності. З метою дослідження правового перспективних шляхів удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів, автором здійснено аналіз правозастосовної діяльності, у тому числі щодо порушення правоохоронними органами, їхніми посадовими особами прав і свобод людини та громадянина, норм чинного вітчизняного і міжнародного законодавства, а також різного кола науковців, які у своїх працях досліджували перспективи удосконалення діяльності правоохоронних органів України. Наголошується, що внаслідок військової агресії РФ проти України, запровадження режиму воєнного стану і пов'язаної з цим соціально-економічної кризи, неоднакового підходу до нормативно-правового регулювання статусу та організаційно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів, поряд із іншими чинниками негативно позначаються на охороні прав і свобод громадян, боротьбі із злочинністю та безпеці держави, що у свою чергу висуває вимоги до шляхів удосконалення діяльності правоохоронних органів України під запровадження режиму воєнного стану. Акцентовано увагу, що на проблемні питання діяльності правоохоронних органів досліджували багато вітчизняних правознавців. Стисло наведено праці окремих вчених-правознавців, що досліджували діяльність вітчизняних, а також діяльність зарубіжних правоохоронних органів та, які пропонували різні шляхи удосконалення діяльності вітчизняних правоохоронних органів. На підставі здійсненого аналізу наукових праць встановлено, що у своїй більшості науковці стурбовані існуючим станом діяльності правоохоронних органів та вказують на необхідність побудови такої моделі системи правоохоронних органів, яка була б спроможна забезпечити гарантовані Конституцією і законами України права і свободи людини та громадянина. Зроблено висновок, що розглянуті питання зумовлюють формування дієвого правового механізму удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України та пропонуються конкретні пропозиції щодо удосконалення їх діяльності.

**Ключові слова:** правоохоронні органи, забезпечення, воєнний стан, захист прав, громадяни, безпека, удосконалення.

**Svitlychnyy O.P., Holodnyk Yu.A. Ways to improve administrative and legal ensuring the activities of law enforcement agencies of Ukraine.**

It is emphasized that domestic law enforcement agencies occupy a central place in the implementation of law enforcement activities. With the aim of researching the legal perspective ways of improving the administrative and legal support of the activities of law enforcement agencies, the author carried out

an analysis of law enforcement activities, including the violation by law enforcement agencies and their officials of the rights and freedoms of people and citizens, the norms of current domestic and international legislation, as well as various circles scientists who in their writings explored the prospects for improving the activities of law enforcement agencies of Ukraine. It is emphasized that as a result of the military aggression of the Russian Federation against Ukraine, the introduction of the martial law regime and the associated socio-economic crisis, the unequal approach to the regulatory and legal regulation of the status and the organizational and legal support of the activities of law enforcement agencies, along with other factors, have a negative impact on protection of the rights and freedoms of citizens, the fight against crime and the security of the state, which in turn puts forward demands for ways to improve the activity of law enforcement agencies of Ukraine under the introduction of the martial law regime. Attention is drawn to the fact that many domestic jurists have researched the problematic issues of law enforcement agencies. The works of individual legal scientists who studied the activities of domestic and foreign law enforcement agencies and who proposed various ways to improve the activities of domestic law enforcement agencies are briefly presented. Based on the analysis of scientific works, it was established that the majority of scientists are concerned about the current state of law enforcement agencies and point to the need to build a model of a law enforcement agency system that would be able to ensure the rights and freedoms of people and citizens guaranteed by the Constitution and laws of Ukraine. It was concluded that the considered issues lead to the formation of an effective legal mechanism for improving the administrative and legal support of the activities of law enforcement agencies of Ukraine, and specific proposals for improving their activities are offered.

**Key words:** law enforcement agencies, security, martial law, protection of rights, citizens, security, improvement.

**Постановка проблеми.** Діючий воєнний стан і пов'язана з цим соціально-економічна криза, неоднаковий підхід до нормативно-правового регулювання статусу та організаційно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів, поряд із іншими чинниками негативно позначаються на охороні прав і свобод громадян, боротьбі із злочинністю та безпеці держави, що у свою чергу висуває вимоги до шляхів удосконалення діяльності правоохоронних органів України у цей надзвичайно складний час для держави та її громадян.

**Стан опрацювання** цієї проблематики в останні роки у своїх працях досліджували такі вітчизняні вчені-правознавці як: Андрійченко Н.С., Бакаянова Н.М., Громовенко К.В., Зозуля Є.В., Комірчий П.О., Лешукова І.В. Осика І.М., Русецький А.А., Савчук Р.М., Соколенко О.Л., Шабетя С.А. та інші. Разом із тим, запровадження в Україні режиму воєнного стану покладає на правоохоронні органи та інші органи публічної влади відповідальність забезпечити безпеку громадян, захист інтересів суспільства і держави, а тому дослідження шляхів удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України в сучасних умовах потребує додаткової уваги.

**Метою статті** є критичний аналіз діяльності правоохоронних органів України в сучасних умовах та визначення шляхів їх удосконалення.

**Виклад основного матеріалу.** Вітчизняні правоохоронні органи займають центральне місце в здійсненні правоохоронної діяльності, реалізуючи свої повноваження відповідно до Конституції та інших законів України.

Виконуючи покладені на них завдання, правоохоронні органи повинні захищати права людини не залежно від її соціального походження, матеріального стану, громадянства, віри, расової, релігійної належності, мови, освіти, політичних поглядів тощо. На жаль, так не завжди буває і довіра населення до діяльності правоохоронних органів, незважаючи на реформування, залишається низькою. Основними причинами, що формують думку населення, є високий рівень корупції, низький рівень правової культури, формальний підхід до виконання законодавчих приписів в сфері захисту прав людини і т. ін. Численні звернення громадян України до Європейського Суду з прав людини дають підстави для критичної оцінки рівня захисту прав та свобод людини в нашій державі. Для працівників правоохоронних органів, права людини мають бути невід'ємною складовою правової культури та правосвідомості [1, с. 124]. Науковці зазначають, що Формування культури особистості залежить також і від сфери професійної діяльності, її суспільної, соціальної значимості, вимоги до професіоналів закріплюються на різних рівнях: законами України, підзаконними нормативно-правовими актами, звичаями ділового обороту. Необхідність володін-

ня відповідним набором знань, властивостей, характеристик, практичних навиків, завдяки яким, фахівець, при виконанні службових повноважень, зможе виконувати ті чи інші функції, ту чи іншу діяльність, яка визнається професійною, при цьому істотну роль відіграватимуть соціальні мотиви: самоповаги, самовираження, самореалізації та самоосвіти, які реалізуються в спільній професійній діяльності [2, с. 54].

До цього варто додати, що чинне законодавство покладає на правоохоронні органи надавати якісні адміністративні послуги, оскільки питання надання не якісних адміністративних послуг посадовими особами публічної адміністрації призводить до порушення прав громадян, внаслідок чого громадяни України та іноземці вимушені звертатися до адміністративного суду, діяльність якого спрямоване на захист прав, свобод та законних інтересів осіб [3, с. 188].

Разом із тим наявний стан організації правоохоронних органів через низку проблем теоретико-методологічного й нормативно-правового характеру наразі характеризується ситуативністю формування правоохоронних органів, неузгодженістю й непослідовністю їхньої діяльності, відсутністю комплексного бачення правового та організаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів, а також перспектив її розвитку [4, с. 238].

Варто акцентувати увагу на тому, що на проблемні питання діяльності правоохоронних органів досліджували багато вітчизняних правознавців. Так, думку А. Русецького одним із напрямків підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, це наділити функціональні підрозділи регіональних правоохоронних органів самостійно вирішувати питання організації взаємодії між собою, що дозволить більш швидко та предметно реагувати на наявні зміни, ускладнення та проблеми, що виникають під час її організації. При цьому має бути посилена персональна відповідальність керівників функціональних підрозділів за прийняті ними рішення. Тоді як лінійний керівник, то він має виступати не стільки у ролі організатора взаємодії, скільки координатора даного процесу, який визначає загальний курс та пріоритети взаємодії, контролює законність, цілеспрямованість і послідовність, ефективність та доцільність кроків і заходів, що вживаються функціональними підрозділами для її організації та здійснення [5, с. 70-71].

М. Мельник та М. Хавронюк звертають увагу на відсутність єдиного підходу в розумінні того, які органи є правоохоронними, що не просто ускладнює вирішення теоретичних проблем у цій сфері, але й здійснює негативний вплив на діяльність цих органів, оскільки безпосереднім чином впливає на правове регулювання компетенції таких органів, правового і соціального статусу їх працівників [6, с. 19], тоді як П. Комірчий звертає увагу на створення та прийняття окремого законодавчого акта, що врегулює діяльність публічної служби в правоохоронній сфері України. На його думку «Прийняття цього акта, а саме як Закону України «Про публічну службу в правоохоронній сфері України», сприятиме подальшому вдосконаленню адміністративно-правового регулювання публічною службою в правоохоронній сфері, до яких, як ми вже встановили, віднесено досить значну кількість суб'єктів публічної адміністрації України (не лише в контексті широкого підходу до розуміння публічної служби в правоохоронній сфері)» [7, с. 402].

На думку Р. Савчука, до одних із напрямків підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, належить підвищення удосконалення адміністративного законодавства, яке визначає адміністративно-правові засади їх діяльності, хоча не менш вагомим є удосконалення інших галузей законодавства, які регулюють окремі аспекти діяльності правоохоронних органів: кримінального процесуального законодавства, у сфері оборони, національної безпеки, охорони громадського порядку, прокурорської діяльності тощо [8, с. 91].

А. Кубасенко, з метою визначення ефективності діяльності правоохоронних органів, пропонує критерії їх визначення, при цьому така ефективність може проводитися на підставі інформації, отриманої в результаті дослідження наступних сфер: кримінальна статистика; результати опитувань громадської думки; результати контролю наглядових органів; результати громадського контролю; звіти Уповноваженого з прав людини; статистика звернень у правоохоронні органи і результати розгляду заяв та повідомлень; рівень корупції у правоохоронних органах; встановлення кількості працівників правоохоронних органів та їх співвідношення з чисельністю населення; встановлення кількості приватних охоронних структур та їх співвідношення з чисельністю правоохоронних органів; система заміщення посад у правоохоронних органах (шляхом призначення або виборності); система фінансування – співвідношення витрат на правоохоронний орган з розмірами відшкодованої за допомогою правоохоронного органу матеріальної шкоди; економічний фактор [9, с. 96-97]. Н. Андрійченко також пропонує критерії оцінювання діяльності правоохоронних

органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України й запропонувала такий перелік критеріїв: рівень громадської довіри до вказаних правоохоронних органів; рівень латентності фінансово-економічних злочинів у державі; професіоналізм співробітників вказаних правоохоронних органів; стан взаємодії вказаних правоохоронних органів між собою, з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, громадянами; економічність діяльності вказаних правоохоронних органів; рівень корумпованості вказаних правоохоронних органів [10, с. 188].

Як бачимо запропоновані критерії визначення ефективності діяльності правоохоронних органів багато в чому співвідносяться незважаючи на різні завдання, що стоять перед ними. Водночас постає питання щодо включення до вище запропонованих критеріїв щодо визначення ефективності діяльності правоохоронних органів – критеріїв дотримання правоохоронними органами міжнародних стандартів у сфері захисту прав і свобод громадян.

Отже, здійснене дослідження наукових позицій щодо удосконалення системи правоохоронних органів, їх реформування, критеріїв оцінювання тощо, вказує, що науковці стурбовані існуючим станом діяльності правоохоронних органів, акцентуючи увагу на необхідності побудови такої моделі системи правоохоронних органів, яка була б спроможна забезпечити гарантовані Конституцією і законами України, а також низкою міжнародних актів права і свободи людини та громадянина, ефективно виконувати покладені законодавцем на правоохоронні організації.

У зв'язку з воєнними діями на території нашої держави, введенням режиму воєнного стану, діяльність правоохоронних органів зазнала суттєвих змін, проте, закінчиться і ця війна, перестане діяти режим воєнного стану, на потребі дня будуть стояти нові виклики перед правоохоронними органами у післявоєнній розбудові нашої держави. Наведені запропоновані підходи створюють теоретико-правові підстави для удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності «недореформованої» системи правоохоронних органів України, що передбачає виконання низки ключових умов, незважаючи на воєнний стан, мова уже сьогодні повинна йти про післявоєнну відбудову нашої держави, що потребує виконання, передбачених законодавством та міжнародними угодами різноманітних дій зі сторони правоохоронних органів, їхніх посадових та службових осіб.

При цьому аналіз зарубіжного досвіду розслідування різного виду злочинів, наприклад, у колишній Югославії вказує на необхідність використання спеціальних знань правоохоронцями при розслідуванні кримінальних проваджень як в умовах воєнного стану в Україні, так і після його закінчення.

**Висновки.** Таким чином, розглянуті питання зумовлюють формування дієвого правового механізму удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України, яке повинно включати:

1. Удосконалення нормативно-правової бази, що потребує прийняття спеціального закону, який би визначив систему правоохоронних органів та регламентував їх правоохоронну діяльність. По-друге, на законодавчому рівні потребує прийняття та внесення змін до Кримінального та процесуального кодексів України, що пов'язано із класифікацією окремих категорій кримінальних злочинів, потребі збору, аналізу отриманої різноманітної інформації, пов'язаної із досудовим дослідженням різноманітних злочинних діянь.

2. Залучення висококваліфікованих вітчизняних та зарубіжних спеціалістів, кінологічних служб, а також фінансових і матеріальних ресурсів у зв'язку із розмінування значної території України, що потребує прийняття відповідних нормативно-правових та укладання міжнародних угод із країнами партнерами.

3. В умовах воєнного стану та післявоєнній розбудові України, одним із напрямів розвитку та удосконалення правоохоронної системи є підготовка висококваліфікованих працівників досудового розслідування щодо розслідування вчинених російськими військами злочинів як проти мирного населення, так і проти військовослужбовців Збройних Сил України, злочинних діянь вчинених колаборантами у засобах масової інформації, зокрема в Інтернеті та відкритих мережах.

4. Встановлення всіх обставин, які підлягають доказуванню при незаконному перетині кордону України після 24 лютого 2023 року, запровадження нового виду юридичної відповідальності.

5. Організована злочинність, корупція у сфері охорони здоров'я, не добросовісність окремих лікарів та медичних працівників під час лікування чи/або протезування військовослужбовців Збройних Сил України, потребує дієвих кроків не тільки від правоохоронних органів, але й інших органів публічної влади в цілому.

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Громовенко К.В., Тицька Я.О. Роль правоохоронних органів у забезпеченні прав людини: теоретико-правовий аспект. 2021. *Держава та регіони*. Серія «Право». 2021. № 2 (72). С. 120–125.
2. Курило В.І., Світличний О.П., Курило Л.І. Професійна діяльність як чинник формування культури особистості. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: науковий журнал*. 2019. № 3. С. 51–54.
3. Світличний О.П. Публічно-сервісна діяльність органів публічної влади у захисті прав громадян. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 184–189.
4. Ковалів М.В., Єсімов С.С., Лозинський Ю.Р. Правове регулювання правоохоронної діяльності: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 323 с.
5. Русецький А.А. Щодо оптимізації системи суб'єктів, що організують взаємодію правоохоронних органів на регіональному рівні. *Форму права*. 2018. № 53(5). С. 66–72.
6. Мельник М.І., Хавронюк М.І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність: навч. посібник. К.: Атіка, 2002. 576 с.
7. Комірчий П.О. Адміністративно-правові засади публічної служби у правоохоронній сфері України: дис. ... док. юрид. наук. К., 2020. 539 с.
8. Savchuk R. Directions for improving the efficiency of law enforcement agencies of Ukraine. *European Political and Law Discourse*. 2022. Volume 9. Issue 6. P. 89–97.
9. Кубасенко А.В. Критерії визначення ефективності діяльності правоохоронних органів. «Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)»: у 2 т.: матеріал. міжнарод. Наук.-практ. Конф. (м. Одеса, 21 травня 2021 року) / за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 95–98.
10. Андрійченко Н.С. Адміністративно-правові засади оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України: дис. ... докт. філос. Суми. 2020. 234 с.